

فقه تقریب در عملاً؛ بازخوانی ابعاد راهبردی فتوای امام خمینی درباره نماز جماعت در حج

این یادداشت می‌تواند بر چند محور اصلی استوار شود:

نخست؛ عبور از نگاه حداقلی به وحدت

بسیاری از جریان‌های اسلامی از وحدت سخن گفته‌اند، اما امام خمینی وحدت را از سطح شعار به عرصه عمل اجتماعی منتقل کرد. فتوای ایشان مبنی بر شرکت شیعیان در نماز جماعت اهل سنت در مراسم حج، نشان داد که حفظ انسجام امت اسلامی در مسائل کلان، بر برجسته‌سازی اختلافات فقهی اولویت دارد. این فتوا در واقع ترجمه عملی این اندیشه بود که مسلمانان با وجود تفاوت‌های مذهبی، دارای هویت واحد اسلامی هستند.

دوم؛ حج به مثابه بزرگ‌ترین کنگره امت اسلامی

قرآن کریم حج را عرصه حضور همه مسلمانان معرفی می‌کند. در چنین فضایی، رفتارهای تفرقه‌آمیز می‌تواند فلسفه اصلی حج را مخدوش سازد. امام خمینی با درک این مسئله، کوشید تا شیعیان به عنوان بخشی از امت اسلامی، در بزرگ‌ترین نماد وحدت مسلمانان مشارکت فعال داشته باشند و از هر اقدامی که موجب ایجاد حساسیت‌های تفرقه‌ای شود پرهیز کنند.

سوم؛ تأسیس فقه همگرایی در برابر فقه واگرایی

یکی از مهم‌ترین ابعاد این فتوا، ارائه الگویی از «فقه تقریب» است. در این نگاه، فقه تنها به بیان احکام فردی محدود نمی‌شود، بلکه مصالح کلان امت اسلامی را نیز مورد توجه قرار می‌دهد. از این منظر، حفظ وحدت مسلمانان و جلوگیری از ایجاد شکاف میان مذاهب، خود یک مصلحت بزرگ شرعی محسوب می‌شود.

چهارم؛ پاسخ به پروژه تاریخی تفرقه

قدرت‌های استعماری و سپس رژیم صهیونیستی همواره از شکاف‌های مذهبی برای تضعیف جهان اسلام بهره برده‌اند. در چنین شرایطی، فتوای امام خمینی را می‌توان پاسخی عملی به راهبرد «تفرقه بینداز و حکومت کن» دانست. این فتوا نشان داد که اختلافات فقهی نباید به تقابل اجتماعی و سیاسی میان مسلمانان تبدیل شود.

پنجم؛ پیام این فتوا برای جهان اسلام امروز

در شرایطی که بسیاری از کشورهای اسلامی با بحران‌های امنیتی، جنگ‌های داخلی و تنش‌های فرقه‌ای روبه‌رو هستند، بازخوانی این فتوا اهمیت مضاعفی پیدا می‌کند. امروز جهان اسلام بیش از هر زمان دیگری نیازمند الگویی است که بتواند میان حفظ هویت‌های مذهبی و تحقق وحدت اسلامی جمع کند. تجربه امام خمینی نشان داد که تقریب مذاهب به معنای حذف اختلافات نیست، بلکه به معنای مدیریت اختلافات در چارچوب منافع عالی امت اسلامی است.

جمع‌بندی

فتوای امام خمینی درباره شرکت شیعیان در نماز جماعت اهل سنت در موسم حج را باید فراتر از یک حکم فقهی دانست. این فتوا در حقیقت یک راهبرد تمدنی برای تبدیل تنوع مذهبی به سرمایه‌ای برای همگرایی اسلامی بود. در روزگاری که دشمنان جهان اسلام همچنان بر شکاف‌های مذهبی سرمایه‌گذاری می‌کنند، بازخوانی این تجربه می‌تواند افق‌های جدیدی را پیش روی پروژه تقریب مذاهب و تحقق امت واحده اسلامی بگشاید.